יהודה אלזט

מִבֵּין הֶחֳרָבוֹת

אוֹ

מִנְחַת־הַזִּכָּרוֹן.

מַחֲזֶה לִבְנֵי־הַנְּעוּרִים בְּשָׁלֹשׁ מַעֲרָכוֹת.

ורשה — תרפ"ג

יהודה אלוט

מבין החרבות

או

מנחת־הזכרון.

מחזה לבני־הנעורים בשלש מערכות.

ורשה — תרפ"ג.

בדפוס „הצפירה", ורשה, לשנה 54.

לָעַסְקָן הַלְאֻמִּי וְהַצִּבּוּרִי מַר
צְבִי וואלאפסקי מִמּוֹנְטְרִיאַל
מְקֻדָּשׁ בְּכָבוֹד וִידִידוּת.

Druk. „Hacefira“, Warszawa, Leszno 54

הַנְּפָשׁוֹת:

אֱלִיעֶזֶר — אִכָּר עָשִׁיר.

רִבְקָה — אִשְׁתּוֹ.

מֹשֶׁה — בְּנָם הַגָּדוֹל (נַעַר בֶּן י״ד—ט״ו).

יִצְחָק — בְּנָם הַשֵּׁנִי (בֶּן י״ב, בַּמַּעֲרָכָה הָרִאשׁוֹנָה).

בִּנְיָמִין — אִכָּר בַּעַל־מֶרֶץ.

אֶסְתֵּר — אִשְׁתּוֹ.

רְאוּבֵן — בְּנָם (בֶּן י״ב, בַּמַּעֲרָכָה הָרִאשׁוֹנָה).

דְּבוֹרָה — שְׁכֶנְתָּהּ שֶׁל רִבְקָה.

מָרְדְּכַי, שְׁמוּאֵל, אַבְרָהָם, צִפּוֹרָה וְחַיָּה — (רֵעִים בְּנֵי גִּיל אֶחָד, כִּבְנֵי י״ב—י״ג, בַּמַּעֲרָכָה הָרִאשׁוֹנָה).

חַנָּה — אֲחוֹתָהּ הַקְּטַנָּה שֶׁל חַיָּה.

פָּקִיד.

חַיָּלִים.

נְעָרִים קְטַנִּים.

נְעָרוֹת קְטַנּוֹת.

הַזְּמַן: הַמַּעֲרָכָה הָרִאשׁוֹנָה: כְּשָׁנָה לִפְנֵי פְּרֹץ הַמִּלְחָמָה.
הַמַּעֲרָכָה הַשְּׁנִיָּה: שְׁנָתַיִם אַחֲרֵי פְּרֹץ הַמִּלְחָמָה.
הַמַּעֲרָכָה הַשְּׁלִישִׁית: שְׁנָתַיִם אַחֲרֵי הַמִּלְחָמָה.

הַמָּקוֹם: עֲיָרָה בַּ״תְּחוּם״.

מַעֲרָכָה רִאשׁוֹנָה.

הֶדֶר שֶׁל בַּעַל־בַּיִת עָשִׁיר, פְּסַנְתֵּר, מְנוֹרוֹת יָפוֹת, עַל הָרִצְפָּה שְׁטִיחִים שֶׁל „בְּצַלְאֵל", עַל הַכְּתָלִים תְּמוּנוֹת: הֶרְצֶל, „גָּלוּת" (שֶׁל הִירְשֶׁנְבֶּרְג), בַּר־כּוֹכְבָא (שֶׁל גְּלִיצֶנְשְׁטֵין), הַמַּכַּבִּים (שֶׁל מַיְמוֹן), תְּעוּדוֹת הַקֶּרֶן־הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל עַל נְטִיעַת עֵצִים, גַּם תְּעוּדַת סֵפֶר־הַזָּהָב.

אֱלִיעֶזֶר בַּעַל־הַבַּיִת מַרְאֶה לְבִנְיָמִין אוֹרְחוֹ וּלְאִשְׁתּוֹ אֶת הַתְּמוּנוֹת. בְּנֵיהֶם יִצְחָק וּרְאוּבֵן נִגְרָרִים אַחֲרֵיהֶם.

קְבוּצַת יְלָדִים יוֹשְׁבִים עַל הָרִצְפָּה וּמְשַׂחֲקִים.

אֱלִיעֶזֶר (מראה לְכֻלָּם על אחת התמונות): זוֹ הִיא הַתְּמוּנָה „גָּלוּת" מֵאֵת הִירְשֶׁנְבֶּרְג. הוּא הָיָה מִגְּדוֹלֵי הַצַּיָּרִים הָעִבְרִים, וְהָלַךְ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל לְלַמֵּד אֶת בְּנֵי יְהוּדָה צִיּוּר וְאָמָּנוּת. אֲבָל הֲלֹא יְדַעְתֶּם, כִּי אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל — וַיֶּחֱלֶה — וַיָּמֹת.

יִצְחָק: אַבָּא, אֲנִי לִכְשֶׁאֶגְדַּל וְאֵלֵךְ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל — אֶהְיֶה גַּם־כֵּן לְאָמָּן.

אֱלִיעֶזֶר: כֵּן, בְּנִי, טוֹב דִּבַּרְתָּ. לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם נַנִּיחַ אֶת הַחֶרֶב וְאֶת הַחֲנִית, וְלִבְנֵי הַגָּלוּת אֶת הַמִּסְחָר וְאֶת

כְּגֶבֶר גִּבּוֹר־מִלְחָמָה, וְאַתָּה מַלְעִיב בָּנוּ הַנָּשִׁים, אֲבָל רְאֵה־נָא וְהַבִּיטָה פֹּה בַּתְּמוּנָה: הִנְּךָ רוֹאֶה פֹּה, בֵּין הַגּוֹלִים, גַּם עֲלָמוֹת קְטַנּוֹת הוֹלְכוֹת. וְהוֹלְכוֹת הֵן לֹא כְּאוֹבְדוֹת וּמְטֹרָפוֹת, רַק כְּנָשִׁים בָּאוֹת בַּיָּמִים, דּוֹאֲגוֹת לְכָל קְהַל הַגּוֹלָה. הִנֵּה זוֹ הַקְּטַנָּה (מראה על התמונה) הוֹלֶכֶת וּמֵחַם בְּיָדָהּ! דַּע לְךָ, כִּי בְּלֶכֶת קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ עֲתִידוֹ לֹא יֶחְסַר גַּם מְקוֹם הָעִבְרִיָּה, וְכָל אַחַת מֵאִתָּנוּ תֵּדַע אֶת מְקוֹמָהּ וְאֶת חוֹבָתָהּ. אֲבָל לָמָּה לָנוּ לְהַרְבּוֹת בְּוִכּוּחִים, הִנֵּה שָׁם בַּחֲדַר־הָאֹכֶל הַכֹּל כְּבָר מוּכָן לִסְעֻדָּה, נֵלֶךְ־נָא לִסְעֹד לִבֵּנוּ.

צִפּוֹרָה נכנסת במרוצה.

צִפּוֹרָה: שָׁלוֹם! שָׁלוֹם! הֲתֵדְעוּ? בְּל״ג־בָּעֹמֶר יִהְיֶה בָּעִיר חַג־פְּרָחִים שֶׁל הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל, וְכֻלָּנוּ נִשְׁתַּתֵּף בּוֹ!

אַחַד הַקְּטַנִּים: אֲנִי אוֹהֵב אֶת לַ״ג־בָּעֹמֶר. כֻּלָּנוּ אָז נֵצֵא לְטִיּוּל בִּקְשָׁתוֹת וּבְחִצִּים, וּבַכִּים כָּל מַאֲכָל נָעִים.

קְהַל הַקְּטַנִּים (יוצאים במעגל):

הַיַּעְרָה, הַיַּעְרָה
בְּקֶשֶׁת וָחֵץ...

בִּנְיָמִין (בשמחה): רוֹאִים אַתֶּם, אֵיךְ הַקְּטַנִּים צוֹהֲלִים לִשְׁמֹעַ קְשָׁתוֹת וְחִצִּים! שִׁמְעוֹן בַּר־כּוֹכְבָא! (הוא פונה אל תמונתו של זה) לֹא בֶּן־כּוֹזִיבָא אַתָּה! עוֹד חַי רוּחֲךָ בְּקִרְבֵּנוּ!

רְאוּבֵן: אַבָּא, לִכְשֶׁאֶגְדַּל, אֶהְיֶה גַּם־כֵּן גִּבּוֹר כְּבַר־כּוֹכְבָא.

בִּנְיָמִין: חֲזַק, בְּנִי, חֲזַק וֶהְיֵה לְגִבּוֹר בְּיִשְׂרָאֵל! (צוחק ויוצא).

יִצְחָק וְחַיָּה (מתבוננים אל ראובן וצוחקים): חַה, חַה, חַה! בַּר־כּוֹכְבָא חָדָשׁ!

אַחַת הָעֲלָמוֹת: מַה־זֶּה יִהְיֶה בְּחַג־הַפְּרָחִים? הַיְכוֹלִים גַּם אָנוּ הַקְּטַנִּים וְהַקְּטַנּוֹת לָדַעַת זֶה?

חַיָּה: בְּוַדַּאי, יַקִּירָה. בְּל״ג־בָּעֹמֶר יֵצְאוּ כָּל הַיְלָדִים מִכָּל בָּתֵּי־הַסֵּפֶר הָעִבְרִיִּים וְיִמְכְּרוּ פְּרָחִים לְכָל הַיְּהוּדִים וְהַיְּהוּדִיּוֹת, וְהַכֶּסֶף יִהְיֶה לְטוֹבַת הַקֶּרֶן הַקַּיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל.

הָעַלְמָה הַקְּטַנָּה: מַה־זּוֹ קֶרֶן קַיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל? הַגִּידִי־נָא לָנוּ, חַיָּה!

חַיָּה: קֶרֶן קַיֶּמֶת לְיִשְׂרָאֵל קוֹרְאִים לַכֶּסֶף הַנִּקְבָּץ כְּדֵי לִגְאֹל בּוֹ אֶת אַדְמַת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וּלְהוֹשִׁיב עָלֶיהָ עוֹבְדִים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְהַחֲיוֹתָהּ מֵחָרְבָּנָהּ, לַחֲרשׁ אוֹתָהּ וְלִנְטֹעַ עָלֶיהָ אִילָנוֹת, פְּרָחִים וּצְמָחִים.

הַקְּטַנִּים: חֵן־חֵן לָךְ, חַיָּה. תָּמִיד אַתְּ מְבָאֶרֶת לָנוּ אֶת הַכֹּל.

יִצְחָק: הַאִם אֵין מִי בָּכֶם יוֹדֵעַ, אֵיזֶה פֶּרַח נִמְכֹּר הַשָּׁנָה?

צִפּוֹרָה: כֵּן, אֲנִי יוֹדַעַת. בְּבֵית אָבִי שָׁמַעְתִּי זֹאת: הַשָּׁנָה נִמְכֹּר פֶּרַח חָדָשׁ, שֶׁנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וּשְׁמוֹ „דַּם הַמַּכַּבִּים“.

כֻּלָּם (תמהים ושואלים בבת־אחת): דַּם הַמַּכַּבִּים?

צִפּוֹרָה: כֵּן, כֵּן; הִנֵּה יֵשׁ אֶצְלִי פֶּרַח אֶחָד. הִנֵּה הוּא! (היא מוציאה ומראה להם את הפרח) הֲתִרְאוּ? הִנֵּה כָּל עָלֶה וְעָלֶה לָבָן הִנֵּהוּ, אֲבָל שְׂפָתָיו אֲדֻמּוֹת מִדָּם. וְקַבָּלָה, כִּי הַפֶּרַח לָבָן הָיָה כֻלּוֹ, אֲבָל כְּשֶׁנָּפְלוּ הַמַּכַּבִּים חֲלָלִים וּמֵתוּ מוֹת גִּבּוֹרִים עַל שְׂדֵה־הַמִּלְחָמָה, זַרַק מִדָּמָם עַל פֶּרַח לָבָן זֶה, וְהַפֶּרַח הַלָּבָן וְהַזַּךְ אָמַר: דַּם הַמַּכַּבִּים לֹא יִמַּח לָנֶצַח, אֲנִי לֹא אֶבְלָעֵהוּ בְּקִרְבִּי; יִשָּׁאֵר הַדָּם, כְּדָמוֹ שֶׁל זְכַרְיָה, לְדוֹרוֹת וְיִקְרָא לַשָּׁמַיִם מִמַּעַל לִנְקֹם נִקְמַת דַּם עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ, וְלִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל

יִשָּׁאֵר לְמַזְכֶּרֶת – זִכָּרוֹן לִגְבוּרַת הַחַשְׁמוֹנָאִים, סֵמֶל גְּבוּרַת קְדוֹשֵׁי הֶעָבָר וְסֵמֶל גְּבוּרַת חֲלוּצֵי הֶעָתִיד! אוֹתָם לִכְשֶׁיִּגָּאֵל הָעָם וְיָשׁוּב לְאַרְצוֹ, יָשׁוּב הַפֶּרַח לִהְיוֹת לָבָן כֻּלּוֹ כְּבִימֵי קֶדֶם.

כֻּלָּם לוֹקְחִים אֶת הַפֶּרַח וּמַבִּיטִים עָלָיו בְּאַהֲבָה.

חַיָּה: מַה־נִּפְלָא, מַה־נִּפְלָא! דַּם גִּבּוֹרִים וּקְדוֹשִׁים עַל שִׂפְתֵי עָלִים זַכִּים וְדַקִּים. לָבָן צַח שֶׁל פְּרָחִים עֲנֻגִּים, וְדַם הַקְּדוֹשִׁים כְּזֹהַר הָרָקִיעַ מַזְהִירִים! (לוקחת את הפרח ונושקת לו בשפתיה).

רְאוּבֵן: אֲנִי אֶשְׁתַּדֵּל בְּכָל מַרְצִי לְהָפִיץ אֶת הַפֶּרַח בְּקָהָל וּלְכָל אֶחָד וְאֶחָד אַזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ: „דַּם הַמַּכַּבִּים"! „דַּם הַמַּכַּבִּים"! וּדְבָרַיִךְ, צִפּוֹרָה, אֶמְסֹר לְכָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל. יָפֶה אָמַרְתְּ, צִפּוֹרָה: „זִכָּרוֹן לִגְבוּרַת קְדוֹשֵׁי הֶעָבָר וְסֵמֶל גְּבוּרַת חֲלוּצֵי הֶעָתִיד!" (לוקח את הפרח ונושקו גם הוא).

יִצְחָק: זְקֵנָתִי אוֹמֶרֶת תָּמִיד, כִּי מִכָּל עִנְיָן וְעִנְיָן מַגִּיעִים סוֹף־סוֹף לְדַבֵּר עַל־אוֹדוֹת הַמָּוֶת. וְאָנוּ הִתְחַלְנוּ לְדַבֵּר עַל תְּמוּנַת הַגָּלוּת, וּבָאנוּ לְדַבֵּר עַל הַתְּחִיָּה וְעַל הַגְּאֻלָּה, – בְּוַדַּאי בְּדוֹרוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ אָנוּ עוֹמְדִים!

אַבְרָהָם: סוֹף הַגָּלוּת – גְּאֻלָּה. בְּבֵית־סִפְרֵנוּ סִפֵּר לָנוּ הַמּוֹרֶה הַיּוֹם סִפּוּר מְעַנְיֵן מְאֹד עַל־דְּבַר הַגָּלוּת וְעַל־דְּבַר הַגְּאֻלָּה. הוּא סִפֵּר לָנוּ, כִּי בְּעֵת שֶׁהֶגְלָה נְבוּזַרְאֲדָן אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, אֲסוּרִים בְּשַׁלְשְׁלָאוֹת וּבְקוֹלָרִים שֶׁל בַּרְזֶל, עֲרֻמִּים וִיחֵפִים, רְעֵבִים וּצְמֵאִים, מֻכִּים וּרְדוּפִים, הֶעֱבִירָם דֶּרֶךְ בֵּית־לֶחֶם עַל־יַד קֶבֶר אִמֵּנוּ רָחֵל. כֵּיוָן שֶׁנָּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְרָאוּ קֶבֶר אִמָּם,

מִיָּד נָהָה כָּל הָעָם בִּבְכִי. בַּלַּיְלָה יָצְאָה רָחֵל מִקִּבְרָהּ וְהִתְנַפְּלָה לְרַגְלֵי הַשְּׁכִינָה וּמָרָה הֵילִילָה עַל בָּנֶיהָ, כִּי גֹרְשׁוּ מֵאַרְצָם וְיָצְאוּ בַגּוֹלָה, מְעֻנִּים בִּידֵי עַם רָשָׁע וְגוֹי אַכְזָרִי, אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פְּנֵי זָקֵן וְנַעַר לֹא יָחֹן. וְעָלֶיהָ בָּאוּ דִבְרֵי ה׳ בְּפִי יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא:

„קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע, נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים, רָחֵל מְבַכָּה עַל־בָּנֶיהָ, מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל־בָּנֶיהָ, כִּי אֵינֶנּוּ. כֹּה אָמַר ה׳: מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדִּמְעָה, כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ, נְאֻם־ה׳, וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב. וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ, נְאֻם־ה׳, וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם".

משה, אחי יצחק, נכנס.

מֹשֶׁה: לִישׁוֹן, יְלָדִים. הַשָּׁעָה כְּבָר מְאֻחֶרֶת!

חַנָּה: אִם חָפֵץ אַתָּה, מֹשֶׁה, כִּי נֵלֵךְ מִיָּד לִישׁוֹן, קְרָא־נָא לְפָנֵינוּ אֶת הַהַרְצָאָה, שֶׁהִקְלַטְתָּ בְּנֶשֶׁף הָעִבְרִי בְּחֹל־הַמּוֹעֵד, וּבָאֵר לָנוּ אֶת הַדְּבָרִים, כִּי אֲחָדוֹת מֵאִתָּנוּ לֹא הֵבִינוּ אָז אֶת הַדְּבָרִים כָּרָאוּי.

כֻּלָּם: כֵּן, מֹשֶׁה, לֹא נֵלֵךְ עַד כִּי תִקְרָא אֶת הַדְּבָרִים לְפָנֵינוּ.

מֹשֶׁה: בְּחֵפֶץ־לֵב. הִנְנִי וַאֲבָאֵר לָכֶם: כְּשֶׁהֶחֱרִיב נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע אֶת הַבַּיִת וְהִגְלָה אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצָם וְהֵם הָיוּ עֲשָׂרוֹת שָׁנִים בַּגּוֹלָה בְּבָבֶל, הָיוּ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים בְּקֶרֶב עַמֵּנוּ, שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִן הַגְּאֻלָּה וְלֹא הֶאֱמִינוּ, כִּי עַם יִשְׂרָאֵל עוֹד יָקוּם וְיִחְיֶה, יִגָּאֵל וְיָשׁוּב לְאַרְצוֹ, כִּי אָמְרוּ: „אָבְדָה תִקְוָתֵנוּ, נִגְזַרְנוּ לָנוּ". לָכֵן הוֹצִיא ה׳ אֶת הַנָּבִיא יְחֶזְקֵאל אֶל בִּקְעָה אַחַת, שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה עֲצָמוֹת מֵתִים, וְהָעֲצָמוֹת הָיוּ כְּלִי רָקָב וִיבֵשׁוֹת מְאֹד, עַד כִּי גַם

הַנָּבִיא כִּמְעַט שֶׁלֹּא הֶאֱמִין, כִּי הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת הָאֵלֶּה תָּשֹׁבְנָה לִתְחִיָּה. אֲבָל ה׳ אָמַר לַנָּבִיא, כִּי יִנָּבֵא עַל הָעֲצָמוֹת לְהַחֲיוֹתָן. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר נִבָּא הַנָּבִיא לָעֲצָמוֹת בִּדְבַר ה׳, וְהִנֵּה עָלָה עֲלֵיהֶן בָּשָׂר וְגִידִים, וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד. וַה׳ אָמַר לַנָּבִיא, כִּי זֶהוּ מָשָׁל וְאוֹת לְכָל עַם יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִתְיָאֵשׁ מִגְּאֻלָּתוֹ וּתְחִיָּתוֹ, כִּי עוֹד יָקוּם עַל רַגְלָיו וְחָיָה. וְאֵלֶּה הֵם דִּבְרֵי הַחוֹזֶה.

נכנסים הגדולים, עומדים ומקשיבים. הוא קורא את הפרק ל״ז מיחזקאל מן פסוק א׳ עד פסוק ט״ז. כֻּלם מוחאים כף.

בִּנְיָמִין: הֲשָׁמַעְתָּ, אֱלִיעֶזֶר? „וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד״!

אֱלִיעֶזֶר: הֲשָׁמַעְתָּ, בִּנְיָמִין? „וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וִחְיִיתֶם, וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־אַדְמַתְכֶם״.

המסך נופל.

מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה.

אותו הַחֶדֶר אֲשֶׁר בַּמַּעֲרָכָה הָרִאשׁוֹנָה, אֲבָל אֵין בּוֹ לֹא הַשְּׁטִיחִים, וְלֹא מְנוֹרוֹת־הַחַשְׁמַל וְלֹא הַפְּסַנְתֵּר. בִּמְקוֹם הַפְּסַנְתֵּר–תַּנּוּר קָטָן וּמִטָּתוֹ שֶׁל יִצְחָק. הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ לְשַׁבָּת. אַרְבַּע מְנוֹרוֹת־נְחֹשֶׁת עִם נֵרוֹת־חֵלֶב. שְׁתֵּי חַלּוֹת שֶׁל שַׁבָּת מְכֻסּוֹת מַפָּה לְבָנָה. כַּעֲשָׂרָה נְעָרִים בַּבַּיִת. יִצְחָק יוֹשֵׁב עַל מִטָּתוֹ, רַגְלָיו עֲטוּפוֹת בִּשְׂמִיכָה, וַאֲחָדִים מֵחֲבֵרָיו יוֹשְׁבִים סָמוּךְ לְמִטָּתוֹ. כָּל הַנְּעָרִים בְּבִגְדֵי עֹנִי. – הַזְּמַן: שְׁנָתַיִם אַחֲרֵי פְּרֹץ הַמִּלְחָמָה.

מָרְדְּכַי (הולך הלוֹם והֵנה): זְמַנִּים... זְמַנִּים... „מִחוּץ שִׁכְּלָה־חֶרֶב, בַּבַּיִת כַּמָּוֶת". מֵת שְׁמוּאֵל, הַיֶּלֶד הֶחָבִיב, אֲחִי יִצְחָק, מֵת אֲבִי רְאוּבֵן, וְהִנֵּה גַּם צִפּוֹרָה מֵתָה! צִפּוֹרָה, צִפּוֹרָה, חֲבֶרְתֵּנוּ הַיְקָרָה, אֵיךְ?! (כֻּלָּם מניעים ראשיהם ומתאנחים). נוֹרָא, נוֹרָא. הַטִּיפוּס מְשַׁכֵּל בָּעִיר יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הַחֶרֶב עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה. כִּמְעַט אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין שָׁם מֵת אוֹ חוֹלֶה. וּמַה־יִּהְיֶה הַסּוֹף, מַה־יִּהְיֶה הַסּוֹף? הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ?

שְׁמוּאֵל: וְהָעֹנִי, הָעֹנִי! הֲלֹא זֶה נוֹרָא מִכֹּל. כָּל הַחֲנֻיּוֹת רֵיקוֹת, אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא. שָׁבַת כָּל הַמַּשָּׂא וְהַמַּתָּן.

הַדְּרָכִים מְשֻׁבָּשׁוֹת בִּגְיָסוֹת, וְהַשִּׁלְטוֹנוֹת מוֹצִיאִים אִסּוּרִים וּגְזֵרוֹת חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים, — וְכָל־הָעֵדָה תַּמָּה לִגְוֹעַ, מִי בַּחֹסֶר וּבַכָּפָן וּמִי בֶּחֳלָיִים וּבַמַּגֵּפָה.

מָרְדְּכַי: נוֹרָא! „הַכָּלָה אַתָּה עוֹשֶׂה אֶת־שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל?“...

דומיה ממשכה.

אֶחָד (מתחיל בקול נמוך):

בַּיִת קָטָן, עֲלִיָּה רַק
וְאַרְבָּה עַל הַגַּג...

כֻּלם ממשיכים את השיר.

חַיָּה (נכנסת): שַׁבַּת־שָׁלוֹם! נוּ, יִצְחָק, מַה־שְּׁלוֹמְךָ?

יִצְחָק: שָׁלוֹם לִי. וּבְבֵיתְכֶם שָׁלוֹם לַכֹּל?

חַיָּה: תּוֹדָה לָאֵל. הָעִיר לֹא סַבֹּתֶם עַל הַחַלּוֹן? (מביטה על שעון־ידה) עוֹד מְעַט וְתַגִּיעַ הַשָּׁעָה הַשִּׁשִּׁית וְאָסוּר לוֹ לְכָל שֶׁבִיב־אוֹר שֶׁיֵּרָאֶה בַּחוּץ דֶּרֶךְ הַחַלּוֹנוֹת. (קמה, מהפשת אחרי וילון וסוככת על החלון).

רְאוּבֵן: הַגְּזֵרָה הַצּוֹדֶקֶת הָאַחַת! אֲבָל צַר, כִּי אֵינָם גּוֹזְרִים גַּם עַל מְאוֹר הַיּוֹם. מַה־לּוֹ לְדוֹר כָּזֶה וּלְאוֹר שֶׁמֶשׁ? (שחוק מר מתפרץ מפיו).

מָרְדְּכַי: וַאֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי...

חַיָּה: אַל־נָא תִּמָּסְרוּ כֻּלְּכֶם לְיֵאוּשׁ וּדְאָגָה. הֲלֹא סוֹף־סוֹף לֹא תִמָּשֵׁךְ הַמִּלְחָמָה לָנֶצַח. עוֹד יֶרַח וְעוֹד יֶרַח וְיָבֹא קֵץ וָסוֹף לַטֶּבַח וְלַשִּׁגָּעוֹן.

מָרְדְּכַי: „חֲבִי כִמְעַט־רֶגַע עַד־יַעֲבָר־זָעַם“...

רְאוּבֵן (מביט אליו בבוז): קֵץ יָבֹא... יָבֹא הַקֵּץ... יַעֲבֹר הַזָּעַם... אֲבָל מֵתִים בַּל יִחְיוּ, רְפָאִים בַּל יָקוּמוּ. הַיְקוּם

אבי מקברו? ואני העוד אוכל להסתכל בראי מבלי
מאוס את נפשי ולקוץ בחיי? באו החילים, שדדו
בחנויות ובבתים; אבי, כראוי לאיש אמיץ־לב, קם
יחידי, בלתי־חמוש, ועמד נגד מחנה של חילים
מזינים. הכוהו, פצעוהו, הוא נפל למטה, שכב חולה
כחצי שנה וימת. ואני, בני, לא נקמתי נקמת דמו
השפוך, רק זנחתי ספרי ושאיפות הנער שלי
ונעשיתי לסוחר! חה, חה, חה! ראובן הנהו
סוחר! זן ומפרנס את כל בני הבית! אני מספיק
לחילים, רוצחי אבי, מכלת וצעצועים -- ועודני חי,
עודני מתהלך על־פני האדמה! (תולש שער־ראשו).

חנה: אל־נא תשכח, ראובן, כי שבת היום! ואל־נא תשכח,
כי עליך להחיות את אמך ולזון את כל בית אביך.

ראובן: כן, כן, להחיות את אמי ולזון את כל בית אבי...

יצחק: ואמנם מה אתה מילל, ראובן, ובז לזה? האם קטן
הדבר בעיניך — להחיות בימי־רעה אלה את מה
שאפשר להחיות ולהציל מה־שיש להציל? הנה
ביתנו, אתם רואים, הולך ודל מיום ליום; כשאתם
נכנסים אלי ומוצאים, כי שוב חסר איזה דבר,
אני יודע, כי אתם מצטערים ומרגישים גם כאב
וגם כלמה בלב. אבל אני — אודה ולא אבוש — אינני
מרגיש כך לגמרי. אמנם מתחלה ישבתי ובכיתי
יחד עם אמא על אבא, שנלקח מאתנו והובל לשדה־
קרב; אחר בכיתי עמה על שמואל, שמת; אחר
הצטערתי והתביישתי לכל דבר ודבר שהכרחנו
למכר כדי להתפרנס בימי־הרעה הללו. אבל שמעו
והשתוממו: כו ביום שקבלנו את המכתב, כי אבא

נִשְׁבָּה וְהוּא חַי, — אַף כִּי בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק, אֲבָל בְּבִטְחָה, — בּוֹ בַּיּוֹם פָּתַחְתִּי אֶת סֵפֶר־הַסְּפָרִים, וְהִנֵּה נִקְרוּ לְפָנַי דִּבְרֵי ה' בְּיַד יִרְמְיָהוּ אֶל בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בִּימֵי חֻרְבַּן־הַבַּיִת. (לוקח ספר התנ"ך מעל מטתו וקורא:)

„כֹּה־אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ, בָּרוּךְ:
אָמַרְתָּ: אוֹי־נָא לִי, כִּי־יָסַף ה' יָגוֹן עַל־מַכְאֹבִי,
יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי וּמְנוּחָה לֹא מָצָאתִי!... כֹּה —
תֹאמַר אֵלָיו: כֹּה אָמַר ה': הִנֵּה אֲשֶׁר־בָּנִיתִי
אֲנִי הֹרֵס, וְאֵת אֲשֶׁר־נָטַעְתִּי אֲנִי נֹתֵשׁ, וְאֶת־
כָּל־הָאָרֶץ לִי־הִיא; וְאַתָּה תְּבַקֶּשׁ־לְךָ גְדֹלוֹת? —
אַל תְּבַקֵּשׁ! כִּי הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל־כָּל־
בָּשָׂר, נְאֻם־ה', וְנָתַתִּי לְךָ אֶת־נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל"...

הִנְּכֶם שׁוֹמְעִים: „וְאַתָּה תְּבַקֶּשׁ־לְךָ גְדֹלוֹת? — אַל תְּבַקֵּשׁ! וְנָתַתִּי לְךָ אֶת־נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל"...

רְאוּבֵן: אֲבָל אֲנִי לֹא אֶשְׂמַח, אִם יִתְּנוּ לִי אֶת נַפְשִׁי לְשָׁלָל! אָנֹכִי אֶשְׂמַח רַק אִם אוּכַל לְהַקְרִיב אֶת נַפְשִׁי לְמַעַן עַמִּי, לְמַעַן אַרְצִי, לְמַעַן דּוֹר יָבֹא! אַחֵינוּ בַּאֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת יְכוֹלִים, לְמִצְעָר, לָצֵאת לְמִלְחָמָה תַּחַת הַדֶּגֶל הָעִבְרִי, וּכְנִשְׁמָע, הֵם מִסְתַּדְּרִים בִּגְדוּדִים עִבְרִיִּים וְיוֹצְאִים לְשַׁחְרֵר אֶת הָאָרֶץ; אֲבָל אָנוּ פֹּה — גַּם לָמוּת כַּאֲנָשִׁים אֵין אָנוּ יְכוֹלִים.

יִצְחָק: אַל תְּקַנֵּא בְּאַנְשֵׁי הַגְּדוּד. מִי יוֹדֵעַ אִם יְנַצְּחוּ? וְאִם לֹא יְנַצְּחוּ, אָז עוֹד יָבִיאוּ עָלֵינוּ קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה, וְתַחַת לְשַׁחְרֵר אֶת הָאָרֶץ, עוֹד יָבִיאוּ כִּלָּיוֹן וָקֶרֶץ עַל מַה־שֶּׁנִּבְנָה בְּזֵעַת דּוֹרוֹת וּבַעֲמַל כָּל־הָעָם.

רְאוּבֵן: יְדַעְתִּיךָ, יִצְחָק, וְיָדַעְתִּי עוֹד מֵאָז, כִּי כֵן תֹּאמַר. אֲבָל

דַּע לְךָ, כִּי כָל הַיּוֹצֵא לְמִלְחָמָה סָפֵק מְנַצֵּחַ, סָפֵק אוֹבֵד,
וּבְכָל־זֹאת אֵין עַם נִרְתָּע לְאָחוֹר וְאֵין עַם פּוֹרֵשׁ לְאֹהָלָיו.

יִצְחָק: אֲחֵרִים רַשָּׁאִים וְלֹא אָנוּ. אֲחֵרִים, אִם גַּם יְנֻצְּחוּ, עוֹד
יִשָּׁאֵר לָהֶם דְּבַר־מָה; אֲבָל אֲנַחְנוּ, אִם הַגַּחֶלֶת הָאַחֲרוֹנָה
שֶׁלָּנוּ תִכְבֶּה, אִם שְׁאֵרִית הַפְּלֵטָה אֲשֶׁר לָנוּ בָּאָרֶץ
תֹּאבַד — מַה־זֶּה יִשָּׁאֵר לָנוּ?

רְאוּבֵן: מַה־יִּשָּׁאֵר לָנוּ? מִיתַת גִּבּוֹרִים וְלֹא חַיֵּי אַרְנָבוֹת. זֶה
יִשָּׁאֵר לָנוּ. מִלִּחְיוֹת כְּשׁוּעָלִים טוֹב לָמוּת כִּגְבָרִים.

חַיָּה: צֶדֶק, צֶדֶק, רְאוּבֵן. גַּם יְהוּדָה הַמַּכַּבִּי, בְּצֵאתוֹ לְמִלְחַמְתּוֹ
הָאַחֲרוֹנָה, אָמַר: „וְאִם קָרְבָה עִתֵּנוּ — וּמַתְנוּ כְּאַנְשֵׁי־חַיִל,
וְאַל יְהִי כְבוֹדֵנוּ לִכְלִמָּה!"

יִצְחָק: הֲגַם אַתְּ, חַיָּה, תֹּאמְרִי כִּרְאוּבֵן? וְאַתְּ הַאִם לֹא תָבִינִי,
כִּי אִלְמָלֵי הָיָה עַם יִשְׂרָאֵל אוֹמֵר כָּכָה בִּימֵי גָלוּתוֹ, כִּי
אָז כְּבָר הָיָה מְאַבֵּד אֶת־עַצְמוֹ לָדַעַת וְלֹא הָיָה
מִתְקַיֵּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה...

נשמע קול יריה בחוץ, כֻּלם נרעשים ונפחדים.

חַיָּה: אוֹי, מֶה הָיָה לָנוּ! מִי יוֹדֵעַ, אִם לֹא לְהִתְגּוֹלֵל עַל הָעֲיָרָה
עוֹמְדִים וּלְכַלּוֹתֵנוּ, כְּמוֹ שֶׁכְּבָר עָשׂוּ לְהַרְבֵּה עֲיָרוֹת.

מָרְדְּכַי: „וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלוּיִים לְךָ מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם"...

רְאוּבֵן: הַסּוּ. אֲנִי אֵצֵא וְאֶרְאֶה מַה־זֹּאת. (יוצא).

כֻּלם נשארים בפחד ובדאגה.

רְאוּבֵן (נכנס ולַעַג על שפתיו): בַּחוּץ שָׁקֶט; כַּנִּרְאֶה, אֵין־דָּבָר.

יִצְחָק: הִנֵּה בַּעֲלֵי־הַחֶרֶב, אֲשֶׁר אַתָּה מִתְקַנֵּא בָּהֶם, רְאוּבֵן!

רְאוּבֵן: אֶלָּא בְּבַעֲלֵי־הַסֵּפֶר שֶׁלְּךָ אֶתְקַנֵּא?

חַיָּה: בְּוַדַּאי. „מִהְיוֹת זְאֵב בֵּין הַזְּאֵבִים, אֶבְחָרָה לִהְיוֹת שֶׂה
בֵּין הַכְּבָשִׂים".

יִצְחָק: שִׁמְעוּ מַאֲמָר נִפְלָא, שֶׁמָּצָאתִי בְּסִפְרֵי הָאַגָּדָה. (לוקח את הספר „עין־יעקב" מעל מטתו וקורא:) „וְגַם אֲנִי נָתַתִּי אֶתְכֶם נִבְזִים וּשְׁפָלִים — אָמַר רַב יְהוּדָה: לִבְרָכָה, דְּלָא מוֹקְמֵי מִנַּן לָא מוֹכְסִין וְלָא סַרְדְּיוֹטִין".
הַמְּבִינִים אַתֶּם אֶת הַגֹּבַהּ הַמּוּסָרִי הַזֶּה שֶׁל הָרַב הָעִבְרִי? הוּא מוֹצֵא, שֶׁבְּרָכָה הִיא לְיִשְׂרָאֵל מַה־שֶּׁהֵם נֶחְשָׁבִים בְּעֵינֵי הָאֻמּוֹת נִבְזִים וּשְׁפָלִים, כִּי עַל־יְדֵי־זֶה אֵין מְמַנִּים מֵאִתָּנוּ מוֹכְסִין וְסַרְדְּיוֹטִין, הָרוֹדִים בָּעָם בְּחָזְקָה וְשָׂמִים חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ הַחַיִּים. הַהֲבִינוֹתָ, רְאוּבֵן?

חַיָּה: הָהּ, נִפְלָא וְנֶהְדָּר הָרַעְיוֹן הַזֶּה. אֲנִי מִתְגָּאָה בָּרַב הַזֶּה!

רְאוּבֵן: הַקֵּץ, הַקֵּץ! וְאַף אִם אֶלֶף מַאֲמָרִים לִי תָּבִיאוּ, — הֲתוֹעִילוּ, כִּי אֶבְחָרָה בְּחַיֵּי הַשִּׁפְלוּת וְהַבּוּז, אֲשֶׁר אָנוּ נִמְצָאִים בָּהֶם?

רִבְקָה (נכנסת): שַׁבָּתָא טָבָא, יְלָדִים! הַאִם כְּבָר גְּמַרְתֶּם תְּפִלַּתְכֶם?

מָרְדְּכַי: בְּוַדַּאי. הֲלֹא לָזֶה בָּאנוּ, לְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר עִם יִצְחָק חֲבֵרֵנוּ.

רִבְקָה: הַשְּׁכֵנִים כְּבָר שָׁבוּ מִבֵּית־הַתְּפִלָּה. עֲלֵיכֶם לָשׁוּב הַבַּיְתָה מִיָּד, כִּי הוֹרֵיכֶם יְחַכּוּ לָכֶם, וְאוּלַי גַּם יִדְאֲגוּ לִשְׁלוֹמְכֶם. הַשְׁמַעְתֶּם קוֹל הַיְרִיָּה?

חַיָּה: בְּוַדַּאי שָׁמָעְנוּ. זְמַנִּים בָּאוּ לָעוֹלָם!... אוּלָם יְקַדֶּשׁ־נָא יִצְחָק, וּנְחַכֶּה עַד אַחֲרֵי הַקִּדּוּשׁ.

רִבְקָה: טוֹב, יְקַדֵּשׁ. אֲבָל אַתֶּם יְדַעְתֶּם, כִּי יַיִן אֵין לְהַשִּׂיג וְהַחַלּוֹת — רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גַּם לָאֵלֶּה חַלּוֹת יִקָּרֵא! מַה־לַּעֲשׂוֹת? אֵין לְהַשִּׂיג סֹלֶת! בְּקֹשִׁי הִשַּׂגְתִּי שְׁתֵּי

חַלּוֹת, אֲשֶׁר בְּדֹחַק יֵשׁ כַּוָּנָה בְּכָל אַחַת! (מוציאה ומראה להם את החלות הקטנות).

אַחַד הַנְּעָרִים: אֲנִי אָבִיא לוֹ מַיִם לִרְחֹץ יָדָיו. (יוצא).

דְּבוֹרָה הַשְּׁכֵנָה (נכנסת בבהלה): רִבְקָה, הוֹסִי עַל יְלָדַיִךְ הָרַכִּים, הַטְמִינִי אֶת הַמְּנוֹרוֹת וְהַחַלּוֹת! מוֹשֵׁל חָדָשׁ בָּא לָעִיר, הָמָן! וְהִנֵּה שָׁלַח חַיָּלִים עַכְשָׁו לִבְדֹּק בְּבָתֵּי יִשְׂרָאֵל, אִם כֻּלָּם מָסְרוּ לַשִּׁלְטוֹנוֹת אֶת מְנוֹרוֹת־הַנְּחשֶׁת אֲשֶׁר לָהֶם וְאִם אֵין אוֹפִים חַלּוֹת־כֹּלֶת לְשַׁבָּת. מַהֲרִי, כִּי הַחַיָּלִים הִנָּם כְּבָר בִּרְחוֹבֵנוּ!

רִבְקָה: אוֹי וַאֲבוֹי לִי! דְּבוֹרָה הַיְקָרָה שֶׁלִּי, מַהֲרִי־נָא, בְּבַקָּשָׁה, לְהַטְמִין אֶת הַחַלּוֹת, גַּם לְכִי־נָא אֶל חֲדַר־הַבִּשּׁוּל וְהַסְתִּירִי אֶת הָאִטְרִיּוֹת שֶׁל שַׁבָּת, וַאֲנִי אֶקְרָא לַשּׁוֹעֵר, שֶׁיָּסֵר אֶת הַמְּנוֹרוֹת מֵהַשֻּׁלְחָן! (יוצאת).

בהלה בבית. מסירים את החלות, ראובן מכניסן בכיסי בגדיו. מביאים קערה מלאה אטריות ומחפשים אחרי מקום טוב להסתירן שם. נכנסת רבקה עם השוער. השוער נוטל את הנרות מהמנורות ותוחבם בקדרה מלאה חול, ואת המנורות הוא מטמין... כֻּלם נאנחים ונאנקים. — פתאם נכנס פקיד עם חַיָּלים.

הַפָּקִיד: הַרְאוּ לָנוּ אֶת הַלֶּחֶם שֶׁל שַׁבָּת!

רִבְקָה: לֶחֶם שֶׁל שַׁבָּת? מִי־זֶה יֹאפֶה הַיּוֹם לֶחֶם לְשַׁבָּת? מוֹדִים לָאֵל, אִם מְקַבְּלִים אֶת הַמִּשְׁקָל הַקָּצוּב שֶׁל לֶחֶם שָׁחוֹר.

הַפָּקִיד: אִשָּׁה, אַל תַּרְבִּי דְבָרִים! הַרְאִי אֶת הַלֶּחֶם שֶׁל שַׁבָּת אֲשֶׁר לָךְ!

רִבְקָה: אַל־נָא תִּצְעַק, אֲדוֹנִי!... (יוצאת ומביאה פת לחם שחור) הִנֵּה לֶחֶם־הַשַּׁבָּת אֲשֶׁר לָנוּ!

הַפָּקִיד: וְאַטְרִיּוֹת לְשַׁבָּת בְּשַׁלֶּת?... (פונה לאחד החילים:) הִכָּנֵס לַחֲדַר־הַבִּשּׁוּל וּבְדֹק בַּקְּדֵרוֹת!

חַיָּל אחד לוחש דבר באזני הפקיד.

הַפָּקִיד: אָמְנָם לֹא דִקְדַּקְתִּי! הִנֵּה אַרְבָּעָה נֵרוֹת עַל הַשֻּׁלְחָן! הוֹי, אִשָּׁה! הַאִם לֹא תֵדְעִי, כִּי רַק שְׁנֵי נֵרוֹת מֻתָּר לָכֶם לְהַדְלִיק בַּשַּׁבָּת הָאֲרוּרָה שֶׁלָּכֶם?

רִבְקָה (נבהלת): אֲדוֹנִי!... (מגמגמת בלשונה) זֶה לִי עֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁאֲנִי מַדְלֶקֶת אַרְבָּעָה נֵרוֹת בְּשַׁבָּת, וַאֲנִי חוֹשֶׁבֶת עַכְשָׁו מִפִּיּוֹת עוֹלָלַי לְמַעַן הַדְלִיק נֵרוֹת לִכְבוֹד הַשַּׁבָּת. הֲלֹא מִשֶּׁלִּי אֲנִי מַדְלֶקֶת!...

הַפָּקִיד: הַס, יְהוּדִיָּה! לַעֲזָאזֵל עִם הַשַּׁבָּת הָאֲרוּרָה שֶׁלָּכֶם! הָאֲרוּרִים! אִי־אֶפְשָׁר לָהֶם מִבְּלִי לַעֲבֹר עַל הַחֻקִּים! לוּ הָיָה הָעֹז בְּיָדִי, כִּי־אָז הֵמַתִּים כְּאִישׁ אֶחָד! עֲדַת כְּלָבִים וּמְרֵעִים! אוּלָם דְּעִי, אִשָּׁה, אֲנִי בַּעַל לֵב טוֹב וָרַךְ; אֲנִי חָס עָלַיִךְ! כַּבִּי אֶת הַנֵּרוֹת – וְאֶסְלַח לָךְ, כְּאִלּוּ לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם!

רִבְקָה: טוֹב, אָדוֹן רַב־חֶסֶד! רַק רֶגַע וְאֶקְרָא לַשּׁוֹעֵר וִיכַבֶּה אֶת שְׁנֵי הַנֵּרוֹת הַיְתֵרִים.

הַפָּקִיד: הַרְאִיתֶם אֲרוּרָה אֲשֶׁר כָּזוֹ? עֲנִיָּה הִיא – וְלִמְשָׁרְתִים נוֹצְרִים הִיא צְרִיכָה, שֶׁיְּכַבּוּ לָהּ אֶת הַנֵּרוֹת! מַהֲרִי וְכַבִּי בְּמוֹ־יָדַיִךְ וְאֶסְלַח לָךְ, אֲבָל מַהֵרִי!

רִבְקָה (בבהלה): לְכַבּוֹת נֵרוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת? חָלִילָה לִּי, אֲדוֹנִי!

הַפָּקִיד (בכעס): עוֹדֵךְ מִתְעַקֶּשֶׁת? (מוציא פנקס מכיסו, רושם ורושם) זָכֹר תִּזְכְּרִי אֶת הַשַּׁבָּת הָאֲרוּרָה שֶׁלָּךְ! תְּשַׁלְּמִי קְנָס דֵּיֵּךְ! הַלְוַאי וְכָל רְכוּשֵׁךְ יַסְפִּיק לָךְ לָזֶה וְלֹא יְשִׁימוּךְ בְּבֵית־הַסֹּהַר, אוֹתָךְ בְּעַצְמֵךְ וּבִכְבוֹדֵךְ!

רִבְקָה: אֲדוֹנִי, חוּסָה! הֲלֹא תִרְאֶה, כִּי אִשָּׁה אַלְמָנָה אָנִי, בְּבֵיתִי אֵין כֹּל, וְהִנֵּה גַם בְּנִי חוֹלֶה...

הַפָּקִיד (מביט ומתבונן אל יצחק): אָמְנָם כֵּן, הַבֵּן חוֹלֶה! בְּוַדַּאי הוּא חוֹלֶה מַחֲלַת הַטִּיפוּס, וְאַתְּ מַכְנִיסָה עוֹד יְלָדִים הֵנָּה, וְאַחַר יָפִיצוּ אֶת הַמַּחֲלָה בָּעִיר וּבֵין הַחַיָּלִים!

רִבְקָה: לֹא, אֲדוֹנִי, הוּא אֵינֶנּוּ חוֹלֶה מַחֲלַת הַטִּיפוּס, לוֹ אַךְ רֶגֶל כּוֹאֶבֶת...

הַפָּקִיד: הַס, יְהוּדִיָּה! עוֹד מְעַט וְאֶשְׁלַח הֵנָּה אֶת הַשּׁוֹטְרִים וְיַחְתְּמוּ עֲלֵיכֶם אֶת כָּל מְבוֹאֵי הַבַּיִת וּמוֹצָאָיו, וְכָל שְׁאֵרִית רְהִיטַיִךְ יַעֲבִירוּ בָּאֵשׁ!...

רִבְקָה (חִוֶּרֶת כֻּלָּהּ, נוֹשֶׁקֶת ידי הפקיד, מקרבת אותו בחָזקה אל מטת החולה, מראה לו את הרגל החבושה): הִנֵּה, אָדוֹן רַחוּם וְסַלָּח, הֲלֹא תִרְאֶה, כִּי רַגְלוֹ חֲבוּשָׁה, וּפֹה (מראה על השלחן) אֵין סַמֵּי־מַרְפֵּא, אֶלָּא תֵּבוֹת עִם מִשְׁחָה. (פותחת את התבות עם המשחה).

הַפָּקִיד: הַשֵּׁד עִמָּכֶם, יְהוּדִים אֲרוּרִים! (פונה אל חַיָּלָיו) נְמַהֶר־נָא לִרְאוֹת, מַה־נַּעֲשֶׂה בִּשְׁאָר בָּתֵּי הַיְּהוּדִים! (יוצאים).

רִבְקָה (נאנחת, נופלת על כסא): רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! אֵיזוֹ שַׁבָּת לָנוּ הַיּוֹם?!... (מתעלפת. חַיָּה מביאה מים וזורקת עליה).

רְאוּבֵן: הִנֵּה אֵלֶּה הֵם חַיֵּינוּ! אֵיךְ אָמַרְתָּ, יִצְחָק? „נְבָזִים וּשְׁפָלִים!" „נְבָזִים וּשְׁפָלִים!"...

הַמָּסָךְ נוֹפֵל.

מַעֲרָכָה שְׁלִישִׁית.

בְּבֵית חַיָּה. הַבַּיִת כִּמְעַט רֵיק. הָרִצְפָּה שְׁבוּרָה. עִקְּבוֹת חֻרְבָּן נִכָּרִים בַּכֹּל. זְגוּגִיּוֹת־הַחַלּוֹנוֹת שְׁבוּרוֹת וּטְלוּאוֹת בִּנְיָר. הַנֵּר שֶׁעַל־גַּבֵּי הַכְּתָלִים קָרוּעַ וְסָרוּחַ. עַל הַשֻּׁלְחָן מְנוֹרַת־נֵפְט. — הַזְּמַן: כִּשְׁנָתַיִם אַחֲרֵי הַמִּלְחָמָה.

חַיָּה: וּבְכֵן אֶשְׁכַּל שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד! יִצְחָק נוֹסֵעַ לַאֲמֵרִיקָה וּרְאוּבֵן עוֹלֶה אַרְצָה יִשְׂרָאֵל, וַאֲנִי נִשְׁאֶרֶת פֹּה, בָּעֲיָרָה הַנִּדַּחַת וְהֶחֳרֵבָה! הוֹי, כַּמָּה אֲנִי מְקַנְּאָה בָּכֶם, הַגְּבָרִים! אַתֶּם כָּל הָעוֹלָם לִפְנֵיכֶם. נֶחֶרְבָה הָעֲיָרָה, אֲבָל לֹא נֶחֱרַב הָעוֹלָם הַגָּדוֹל וְהָרָחָב. וַאֲנִי, אִם אֹמַר לַעֲזֹב אֶת בֵּית אָבִי — וְטָרַף נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ. וְאוּלָם בְּכָל־זֹאת, רְאוּבֵן, עַל מִי אַתָּה עוֹזֵב אֶת בֵּית אָבִיךָ?

רְאוּבֵן: צַר לִי, אֲבָל לֹא אוּכַל לְהִשָּׁאֵר בָּעֲיָרָה, בָּהּ נָפַל אָבִי חָלָל וְדָמוֹ לֹא נֻקָּם; לֹא אוּכַל לִחְיוֹת בָּעֲיָרָה, בָּהּ נִסְתַּרְתִּי וְיָשַׁבְתִּי עַל־יָדֵךְ בָּעֲלִיָּה תַּחַת הַגַּג, עֵת רוֹצְחִים פָּשְׁטוּ בָּרְחוֹבוֹת לִשְׁדֹּד, לַהֲרֹג וּלְאַנֵּס.

יִצְחָק: אַתָּה הָיִיתָ פֹּה בִּשְׁעַת הַשֹּׁד, וְעַל מִי עָזַבְתָּ אֶת אִמְּךָ וְאֶת בֵּיתָהּ?

רְאוּבֵן: אִמִּי וְכָל בֵּיתָהּ נִסְתַּתְּרוּ עִם הָמוֹן גָּדוֹל בְּמַרְתֵּף בֵּית־הַכְּנֶסֶת, וַאֲנִי יָצָאתִי עִם הַ„הֲגָנָה”. אֲבָל כַּאֲשֶׁר נִתְבָּרֵר, כִּי לַשּׁוֹדְדִים יֵשׁ גַּם רוֹבִים וְגַם כְּלֵי־קֶלַע, וְכִי אֵין לָנוּ כָּל תִּקְוָה לַעֲמֹד בִּפְנֵיהֶם בְּסַכִּינֵינוּ וּמַקְלוֹתֵינוּ — נִתַּן צַו לְהִתְפַּזֵּר. אֲנִי בָּאתִי אָז הֵנָּה וְיַחַד עִם כָּל בְּנֵי־הַבַּיִת יָשַׁבְתִּי בָּעֲלִיָּה. שָׁמַעְנוּ אֵיךְ נִכְנְסוּ הַשּׁוֹדְדִים אֶל הַבַּיִת וְאֶל הַחֶדֶר הַזֶּה. שָׁמַעְנוּ אֵיךְ צָהֲלוּ, שִׁבְּרוּ, קִרְקְרוּ, וּבְכָל רֶגַע חָשַׁבְנוּ, כִּי יַעֲלוּ גַּם אֵלֵינוּ, — וְהִנֵּה פִּתְאֹם מְנוּסַת בֶּהָלָה... חַיָּלִים נִכְנְסוּ לָעִיר!

יִצְחָק: הִנֵּה אָמַרְנוּ, כִּי אַךְ תַּעֲבֹר הַמִּלְחָמָה יָבֹא שָׁלוֹם לָעוֹלָם. וְהִנֵּה כְּבָר שְׁנָתַיִם אַחֲרֵי הַ„שָּׁלוֹם” — וַאֲנַחְנוּ חַיֵּינוּ תְּלוּיִם לָנוּ מִנֶּגֶד עוֹד יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בִּימֵי הַמִּלְחָמָה.

חַנָּה (יושבת לה בפנה וקוראה בספר):

לְאַט וּבַחֲשָׁאִי מְפַכֶּה לוֹ הַנָּהָר,
גַּלָּיו צוֹחֲקִים וּמִתְעַלְּסִים לְאוֹר הַיּוֹם.
קַרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ צוֹהֲלוֹת וּמְפַזְּזוֹת גַּם הֵן,
אוֹר וָחֹם, נֹגַהּ וָזֹהַר זָרוּעַ מִסָּבִיב,
וְעַל הַשָּׁטִיחַ הַיְרַקְרַק וְהַדָּשֵׁן שֶׁל הָאָחוּ
רוֹעֶה לוֹ שֶׂה.
שַׁאֲנָן וְשָׁלֵו הוּא מְפַזֵּז לוֹ וּמְכַרְכֵּר לוֹ.

אַל־נָא, שֶׂה, תִּצְהַל לְנֹגַהּ הַיּוֹם,
אַל־נָא תִבְטַח בְּאוֹר קַרְנֵי־הַשֶּׁמֶשׁ:
שָׁם בְּעָבֵי הַסְּבָכִים אוֹרֵב לְךָ פְּרִיץ־חַיּוֹת,
עַיִן לְךָ יִלְטֹשׁ, שֵׁן לְךָ יַחֲרֹק!...

הַשֶּׂה לֹא יִשְׁמַע, הַשֶּׂה לֹא יַקְשִׁיב,
צוֹהֵל הוּא לוֹ, מְכַרְכֵּר הוּא לוֹ,
לוֹחֵךְ הוּא אֶת הָעֵשֶׂב הָרַךְ וְהַיָּרֹק
וְנֶהֱנֶה מִן הָעוֹלָם, נֶהֱנֶה, מִתְעַדֵּן וּבוֹטֵחַ.
פִּתְאֹם — קוֹל נַהַם, שַׁאֲגַת כְּפִיר —
כַּחֵץ מִקֶּשֶׁת הִתְפָּרֵץ פְּרִיץ־הַחַיּוֹת מֵעָבֵי הַסְּבָכִים.
הִתְפָּרֵץ — הוֹפִיעַ וַיֵּעָלֵם.

הַנָּהָר מְפַכֶּה בַלָּאט וּבַחֲשָׁאי אֶת גַּלָּיו,
קַרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ מְפַזְּזוֹת וְצוֹהֲלוֹת כְּבָרִאשׁוֹנָה,
הָעֵשֶׂב עוֹדֶנּוּ רַךְ וְדָשֵׁן,
אַךְ לְצִבְעוֹ הַיָּרֹק נִתּוֹסַף גַּם מְעַט אַרְגָּמָן.
הָעֵשֶׂב הִנֵּהוּ עַכְשָׁו כְּבָר יְרַקְרַק־אֲדַמְדָּם.
וְהַשֶּׂה כְּבָר אֵינֶנּוּ,
הַשֶּׂה כְּבָר אֵינֶנּוּ!....

רְאוּבֵן: הְמְ... אִם בְּחֶשְׁכַת הַלַּיִל וְאִם לְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ וְאִם לְאוֹר קַרְנֵי־הַשֶּׁמֶשׁ — הַכְּפִיר יִמְצָא אֶת הַשֶּׂה. וְאַף כִּי אֲנִי אֵינֶנִּי מַאֲמִין, כִּי יִשְׂרָאֵל יִמְצָא לוֹ מָנוֹחַ בְּאֵיזוֹ אֶרֶץ שֶׁהִיא וּבֵין אֵיזֶה עַם שֶׁהוּא, וְעַל הַבּוֹרְחִים לְאַרְצוֹת הַיָּם, בְּאָמְרָם לִמְצֹא שָׁם מָנוֹחַ לְכַף רַגְלָם, אֲנִי מַבִּיט בְּמְנוֹד־רֹאשׁ, כִּי לֹא יֵדְעוּ, שֶׁיָּהְיֶה יוֹם וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאוּ גַּם לָאֲרָצוֹת הַלָּלוּ כְּאֶל מִשְׁכְּנוֹת מִבְטַחִים...

יִצְחָק: כֵּן, הֲלֹא תֵדַע אֶת הָאַגָּדָה עַל־דְּבַר שֵׁם אֶרֶץ פּוֹלִין, שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, כַּאֲשֶׁר גֹּרְשׁוּ מֵאַשְׁכְּנַז וְצָרְפַת, נָדְדוּ בִּיעָרוֹת וּבְתֹהוּ לֹא־דָרֶךְ; וְהִנֵּה פַּעַם רָאוּ נֶשֶׁר גָּדוֹל מֵעַל לְרֹאשָׁם, וְהַנֶּשֶׁר הִפִּיל פִּתְקָה מִפִּיו, וּבָהּ כָּתוּב לֵאמֹר: „פֹּה לִין"...

רְאוּבֵן: כֵּן, הֶאֱמִינוּ, כִּי יִמְצְאוּ לָהֶם פֹּה, אִם לֹא אֶרֶץ לָשֶׁבֶת, לַמִּצְעָר בַּיִת לָלוּן, וְהִנֵּה פִּתְאֹם הֶעִירוּם מִתַּרְדֵּמָתָם וְדוֹרְשִׁים מֵהֶם, כִּי יְפַנּוּ מְקוֹמָם... אֲבָל בְּכָל־זֹאת אֲנִי מְאַשֵּׁר אֶת נְסִיעָתְךָ, יִצְחָק, לַאֲמֵרִיקָה. אֲמֵרִיקָה הוֹלֶכֶת וְנַעֲשֵׂית בֵּין כֹּה וָכֹה לְמֶרְכָּז עִבְרִי כַּבִּיר, וְכָל קְהַל הַגּוֹלָה, עִם עָנְיוֹ הַחָמְרִי וְעָשְׁרוֹ הָרוּחָנִי, תָּלוּי בַּתְּמִיכָה הַבָּאָה מִשָּׁם, וְכֵן כָּל עֲבוֹדָתֵנוּ בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל תְּלוּיָה בְּאַחֵינוּ אֵלֶּה, לָכֵן טוֹב אִם צָעִיר כָּמוֹךָ, יִצְחָק, נוֹסֵעַ שָׁמָּה. אַתָּה תִּהְיֶה שָׁם לְמוֹרֶה, תָּפִיץ אֶת הַשָּׂפָה הָעִבְרִית, אֶת הַסֵּפֶר הָעִבְרִי וְאֶת הָרוּחַ הָעִבְרִי בֵּין בְּנֵי הַדּוֹר הַצָּעִיר; הֵם יָבִיאוּ אֶת כָּל אֵלֶּה מִבֵּית־הַסֵּפֶר לְבֵית הוֹרֵיהֶם, רוּחַ עִבְרִי יְמַלֵּא אֶת הַבָּתִּים, יִטָּהֲרוּ הַלְּבָבוֹת וִיחִי הָעָם.

חַנָּה: תְּמֵהָה וּשְׂמֵחָה אֲנִי לִרְאוֹת וְהִנֵּה יִצְחָק מְקַנֵּא בְּךָ, רְאוּבֵן, בִּגְלַל נְסִיעָתְךָ אַרְצָה יִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹדָה גוּפָנִית, בָּהּ בַּשָּׁעָה שֶׁאַתָּה שְׂבַע רָצוֹן מִנְּסִיעָתוֹ לַאֲמֵרִיקָה לַעֲבֹד שָׁם עֲבוֹדָה רוּחָנִית.

יִצְחָק: כֵּן, הַרְבֵּה הִתְוַכַּחְנוּ בִּימֵי יַלְדוּתֵנוּ וְנַעֲרוּתֵנוּ עַל־דְּבַר עֵרֶךְ הָעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית וְהָעֲבוֹדָה הַחָמְרִית, וְהִנֵּה בָּאוּ הַחַיִּים וְהוֹשִׁיטוּ לָנוּ אֶת פִּתְרוֹנָם. רְאוּבֵן מֵבִין עֵרֶךְ עֲבוֹדָתֵנוּ הָרוּחָנִית בְּאַרְצוֹת הַגּוֹלָה, כִּי מִבַּלְעָדֶיהָ אֵין לָנוּ חַיִּים, קִיּוּם וְתִקְוָה; וַאֲנִי בְּוַדַּאי שֶׁאֲנִי מֵבִין עֵרֶךְ מִלְחֲמוֹתֵינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ בַּשָּׂדֶה וּבַכֶּרֶם, בַּכְּבִישִׁים וּבֶהָרִים בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

חַנָּה: כֵּן, אַתֶּם תִּמְצְאוּ לָכֶם אֶת דַּרְכְּכֶם בַּחַיִּים — אִם בַּגּוֹלָה וְאִם בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, תִּמְצְאוּ עֲבוֹדָה, הַמְמַלְּאָה אֶת הַנֶּפֶשׁ

וּמַשְׂבִּיעָה אֶת הַלֵּב; אֲבָל אֲנִי נִשְׁאֶרֶת פֹּה לְבַדִּי עַל
הֶחֳרָבוֹת... נוֹרָא, נוֹרָא!

יִצְחָק: אַל תִּתְיָאֲשִׁי, חַיָּה. גַּם אֶת הָאֻמְלָלִים הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים
פֹּה, אֶת הֲמוֹן הָאַלְמָנוֹת וְהַיְתוֹמִים, אֶת הֲמוֹן הָעֲנִיִּים
וְאֶת כָּל קְהַל הַגּוֹלָה, הַקְּשׁוּרִים עוֹד אֶל מְעוֹנוֹת הַדּוֹרוֹת,
הֵן אִי־אֶפְשָׁר לְעָזְבָם לְנַפְשָׁם. גַּם בֵּינֵיהֶם תִּמְצְאִי לָךְ
דֵּי עֲבוֹדָה, שֶׁתַּסְפִּיק לָךְ נִחוּמִים בְּשָׁעוֹת הַקָּשׁוֹת.

רְאוּבֵן: וַאֲנִי בְּלֵיל־סַהַר, לְהֶמְיַת גַּלֵּי הַכִּנֶּרֶת אוֹ יַם־הַמֶּלַח,
עֵת אֶשְׁכַּב לְבַדִּי, בְּלֵיל שְׁמִירָה אוֹ אַחֲרֵי יוֹם שֶׁל
עֲבוֹדָה, וְאֶסְפֹּר אֶת הַכּוֹכָבִים, -- אָז אוֹתָךְ אֶזְכֹּר
וּבְמַנְגִּינַת־קֶדֶם נוּגָה אֶשְׁלַח אֵלַיִךְ אֶת גַּעְגּוּעֵי רוּחִי
לְזִכְרוֹנוֹת־הַנֹּעַר הַמְשֻׁתָּפִים אֲשֶׁר לָנוּ.

כֻּלָּם (כמעט בבת־אחת מתחילים לשיר בקול אט):

רוּחַ עָצוּב, רוּחַ עָגוּם,
שָׂא־נָא אֶת אַנְחָתִי...

יִצְחָק: כֵּן, חַיָּה, הִגִּיעָה לָנוּ הַשָּׁעָה לְהִפָּרֵד מִמֵּךְ. הֵא לָךְ
זֶה הַסֵּפֶר לְמַזְכֶּרֶת.

חַיָּה (פותחת את הספר, תנ"ך קטן, וקוראה על השער):

„חַיָּה!

הַרְבֵּה סְפָרִים קָרָאת וְעוֹד תִּקְרְאִי,
אֲבָל עַל־פִּי סֵפֶר־הַסְּפָרִים חֲיִי!
הַרְבֵּה רֵעִים רָכַשְׁתְּ וְעוֹד תִּרְכְּשִׁי,
אֲבָל אֶת הָאֶחָד אַל־נָא תִּשְׁכְּחִי —
אֶת רֵעֵךְ, רֵעַ נְעוּרַיִךְ —
אֶת יִצְחָק".

(דמעות בעיניה. מדברת בקול חנוק:)

יִצְחָק, יִצְחָקִי הַעוֹד נִתְרָאֶה? (מושיטה לו ידה, הוא נושק את ידה, היא גונחת ונושקת לו על מצחו).

רְאוּבֵן: גַּם אֲנִי, חַיָּה, בְּהִפָּרְדִי מִמֵּךְ, הֵבֵאתִי לָךְ מִנְחַת מַזְכֶּרֶת. (הוא מוציא מחיקו ספין לטושה־ממרטה ימניח אותה על השלחן. הכל מביטים בהשתוממית). הַסַּכִּין הַזֹּאת הָיְתָה עִמִּי בְּשִׁבְתִּי עַל־יָדֵךְ בַּעֲלִיָּה בְּיוֹם־הַזַּעַם...

חַיָּה: בָּהּ אָמַרְתָּ לְהָגֵן עַל חַיַּי?

רְאוּבֵן: לֹא עַל חַיַּיִךְ, כִּי־אִם עַל כְּבוֹדֵךְ!... לֹא הֶאֱמַנְתִּי, כִּי אוּכַל לְהָגֵן עַל חַיָּיִךְ. לֹא הֶאֱמַנְתִּי, כִּי בְסַכִּינִי אוּכַל לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הָאוֹיְבִים. אֲבָל חָפַצְתִּי לְהָגֵן עַל כְּבוֹדֵךְ, וְאָמַר: אִם יָבֹא הָאוֹיֵב וְאֶדְקְרֵךְ אוֹ אֶשְׁחָטֵךְ בְּסַכִּינִי וגו'!

חַיָּה: לִשְׁחֹט אוֹתִי בַּסַּכִּין הַזֹּאת אָמַרְתָּ?... (מתעלפת ונופלת).

המסך מורד לאט לאט.